

Paris, Philip August og Peder Sunesen

En dansker i Paris i 1180'erne

Af Gudrun Haastrup og Birger Munk Olsen

Arnold af Lübeck († 1212) skriver i sin *Slavekrønike*, at fiskemarkedet i Skåne har gjort danskerne så velhavende, at de nu går rigt klædt og også i videnskabelig dannelse (*scientia litterali*) gør fremskridt. De fornemme sender deres sønner til Paris, ikke blot for at studere teologi, men også for at blive oplært i al slags verdslig viden (*secularibus rebus*), fortæller han, og i Paris får de kendskab til landets litteratur og sprog i en sådan grad, at de ikke kun udmærker sig i *artes*, men også i det teologiske stof; de viser sig nemlig på grund af deres medfødte tungefærdighed ikke alene at være skrappe til at argumentere (*in argumentis dialecticis*), men også gode til at behandle kirkelige anliggender både når det gælder kanonisk ret og romerret.¹

Peder Sunesen var en af dem, der som ganske ung blev sendt til Paris for at studere teologi og filosofi, ligesom broderen Anders, og sikkert efter tilskyndelse af sin slægtning ærkebiskop Absalon, der selv havde studeret i byen tredive år tidligere.

Da Peder kom til Paris, vel i slutningen af Ludvig 7. regeringstid (1137-1180), var byens centrum, Cité-øen, delt mellem kongen og domkapitlet ved Notre-Dame med hensyn til de administrative og juridiske beslutninger, der skulle træffes i Paris. Det var forhold, der under de foregående konger havde været til gejstlighedens fordel,² for eksempel havde den

1. *Arnoldi Chronica slavorum*, III,5.

2. Da capetingerne mere permanent tog ophold i Paris, var alle torve administreret af de gejstlige; se Lombard-Jourdan, s. 70.

mægtige abbed Suger i benediktinerklostret Saint-Denis været Ludvig 6.'s og Ludvig 7.'s personlige udsending og rådgiver i mange anliggender vedrørende Paris.

På vestsiden af Cité-øen lå kongens slot, Palais de la Cité, som under Ludvig 7. var blevet udvidet med to kapeller for Saint-Michel og Saint-Nicolas og forsynet med et højt tårn på ca. 30 meter. Mod øst var byggeriet af Notre-Dame i gang, samtidig med at resterne af den tidligere kirke Saint-Etienne stadig stod synlige. Grundstenen til Notre-Dames store basilika blev lagt af pave Alexander 3. i 1163, og arbejdet påbegyndt under opsyn af kirkens biskop, Maurice de Sully, som ihærdigt kastede sig over opgaven (Notre-Dames tårne skulle med tiden nå den store højde af 32,5 meter og således overgå tårnet på Palais de la Cité). Fra gammel tid havde fordelene ved at gøre Cité-øen til et centrum været indlysende, da det var det mest velegnede vadested over Seinen, hvad romerne mange hundrede år tidligere også havde draget nytte af. De centrale veje gik nord- og sydpå, og Cité-øen var et oplagt sted til at kontrollere skibstrafik og søhandel på vandvejene øst-vest. Handelspladser og torve lå da også på hver sin side af Seinen, nemlig på Cité-øens nordlige side og i det sandede område på højre Seinebred, som hed Place de Grève.³ Der var to stenbroer over Seinen,⁴ hvis navne skyldtes længden, Petit Pont,⁵ der lå mod syd og fortsatte i Rue Saint-Jacques, og Grand Pont,⁶ hvis naturlige forlængelse var en anden hovedfærdselsåre, Rue Saint-Denis. Denne hovedvej førte 9 km ud af Paris til det gamle, betydningsfulde abbedi Saint-Denis, hvis kirke, Basilique de Saint-Denis, abbed Suger (1081-1151) i en årrække havde ledet ombygningen af,⁷ og hvor flere af de franske konger lå begravet. På Grand Pont i Paris var der livlig handel, her lå vekslerboderne, og her myldrede det med lokale folk og købmænd fra nær og fjern, og bebyggelsen nær broerne

3. Grève af *grava* som skulle betyde sandet terræn, Lombard-Jourdan, s. 25.

4. *Liber epistolarum Guidonis de Basochis*, IV, 21, s. 14-15.

5. Se fig. 1

6. Se fig. 2

7. Byggestilen kaldtes *francigenum opus*, senere gotisk stil. Den første egentlige gotiske kirke i Frankrig var domkirken Saint-Étienne i Sens.

Fig. 1: Petit Pont som broen også hedder i dag. I baggrunden en del af Notre-Dame de Paris' facade mod vest. Tårnene stod først færdigbygget 1245. (eget foto)

var tæt. Spredt rundt om i Paris lå der kirker som Saint-Germain-l'Auxerrois og Saint-Merri på højre Seinebred, Saint-Julien-le-Pauvre på venstre og abbedier som Saint-Germain-des-Prés, Saint-Victor og Sainte-Geneviève på venstre. De velhavende køb-

mænds boliger lå nær handelscentrene på højre Seinebred, hvor også kongens juridiske embedsmænd, les prévôts, holdt til i Grand Châtelet; venstre bred var mere tyndt befolket

Fig. 2: Udsigt fra Citéøen mod højre Seinebred over Pons Magnus, senere kaldt Pont au Change, vekslerbroen, som fortsatte i Rue Saint-Denis (tv. for søjlen). Grand Châtelet lå over broen til venstre. (eget foto)

med dyrkede områder til korn og vin blandt udstrakte brakmarker. Her lå også de kalkbrud som skulle give materiale til Philip August' nye foretagender i byen.

Guido de Basochis (1146-1203), kannik i Châlons, mindes i et brev til en ung mand sin egen studietid i Paris, som han karakteriserer som en behagelig by såvel for sindet som for legemet (*tam mentis quam corporis sanitate jocundus*); den ligger smukt i en dal, omgivet af højdedrag med vin og kornmarker (*sedet in gremio vallis deliciose, qvam montium coronat ambitus, quos Ceres et Bacchus... ornant*), og Pons Parvus, den lille bro, var et sted hvor dialektikerne diskuterede (*Pons... parvuus... disputantibus logicis dedicatus est*), hvor de syv søstre, *artes liberales*, havde fået evigt ophold, og hvor dekreter og love blev læst (*perpetuam .. mansionem septem pepigere sorores, artes.. liberales, et .. decreta leguntur et leges*).⁸

I det 12. århundrede blev Paris Europas førende lærdomscenter. Studerende strømmede til fra ind- og udland og flokkedes om de mest populære lærere. Den højere undervisning blev hovedsageligt udbudt under tre former:

De frie lærere, der var sekulære, blev efterhånden de mest talrige. Efter at have godtgjort deres kunnen inden for *artes liberales*, teologi eller en anden disciplin, kunne de opnå en undervisningstilladelse, en *licentia docendi*, der i princippet var gratis, enten fra domkirkens kansler, hvis de ønskede at undervise inden for dennes jurisdiktion, eller fra kansleren i Sainte-Geneviève, hvis de, som mange, foretrak la Montagne. De blev derved *magistri*, en titel, der fulgte dem livet igennem, selv efter at de var holdt op med at undervise. Den mest kendte er Abélard, der lejlighedsvis underviste forskellige steder i Paris, og som var så populær, at de studerende fulgte ham, når han slog sig ned i en anden by.

En nyskabelse i Paris i det 12. århundrede var Saint-Victor-klostret, som blev grundlagt i 1108 af Wilhelm af Champeaux. Han var en, ganske vist omstridt, specialist i universalispørgsmålet og lærer ved domkirkeskolen, men ønskede at trække sig tilbage sammen med nogle disciple til et fredfyldt sted i omegnen af byen og at skabe et forskningscenter af international karakter med regelbundne kanniker. Han forlod imidlertid klostret i 1113 for at blive biskop i Châlons-sur-Marne (1113-1121). Den centrale skikkelse i den følgende tid var italieneren Hugo († 1141); i sin *Didascalicon* behandlede han indgående undervisnin-

8. *Ed. cit.*, IV, s.15.

gens metoder og indhold, og han skrev en række banebrydende teologiske afhandlinger. Dette arbejde blev ført videre af hans elever, især Rikard († 1173), Andreas († 1175) og Acardus († 1171).

I hele perioden leverede domkirkeskolen en stabil og solid undervisning i *artes* og i teologi,⁹ men bortset fra de år hvor Wilhelm af Champeaux var lærer (1095-1108), var det især omkring midten af århundredet, at den gjorde sig bemærket ved to fremragende lærere i teologi, der fik stor betydning for bibeleksegesen. Den ene var italieneren Petrus Lombardus, der bl. a. skrev en *Liber sententiarum*, og som blev kansler og siden biskop i Paris (1159-1160), den anden hans elev Petrus Manducator eller Comestor, der efter tilnavnet at dømme ligefrem åd bøgerne; han forfattede en meget udbredt *Historia scolastica* og blev også kansler, men endte som kannik i Saint-Victor.

Philip August (1180-1224) var meget ung, næsten jævnaldrende med Peder Sunesen, da han som fjortenårig blev salvet og kronet til konge i Reims, og ved sin fars død året efter i 1180, overtog han magten i et land, som på det tidspunkt omfattede et betydeligt mindre område af det nuværende Frankrig. Udenrigspolitisk var han optaget af at forøge de kongelige områder og siden at fastholde dem ved at besejre sine mægtige naboer. Det var Paris, han for det meste regerede fra, og han opholdt sig på det kongelige slot på Cité-øen, hvor allerede hans far Ludvig 7. havde etableret sig. Paris var blevet capetingernes foretrukne by.¹⁰ Snart fandt også væsentlige forandringer af Paris sted, som Peder skulle blive vidne til, for Philip August satte allerede i sin første regeringstid ind på at styrke Paris økonomisk, kommercielt og administrativt, og han var både handlekraftig og nytænkende.

En samtidig munk og kongelig krønikeskriver fra Saint-Denis, Rigord († ca. 1209), giver ham det tilnavn, der kommer til at følge ham: *Augustus*, efter kejser Augustus, her nu Paris' nye grundlægger. Rigord fortæller, at kongen som noget af det første (1182) inddrog jødernes privilegier (de var pengeudlånere og handlede med korn, pels og klæde), beslaglagde deres formuer og fik synagogerne omdannet til kirker; senere drev han jøderne helt

9. Gabriel, s. 141-166.

10. Fierro, s. 27-30.

ud af byen.¹¹ Dernæst købte han torveretten af de spedalske ved Saint-Lazare længere nordvestpå og flyttede markedet til Les Champeaux. Han lod i det område de eksisterende bygninger, som mest var jødernes, rive ned. To markedsbygninger blev i stedet opført, som af folk kaldtes haller: *vulgus halas vocat*,¹² dér hvor de senere haller skulle komme til at ligge, og for at beskytte området mod tyve blev der bygget en mur rundt om med porte, som blev lukket om natten. Dertil kom opførelsen af permanente *stalla*, diske, der kunne overdækkes og beskytte varerne mod ugunstigt vejrlig. Den nærliggende kirkegård for la Chapelle-des-Innocents blev ligeledes omgivet af en mur (1186) for at forhindre prostituerede og vagabonder, løse hunde og den slags i at slå sig ned. Kornhandelen blev nu overtaget af borgerne, som fik megen gavn af de nye haller, da afgiften var rimelig, og kornmøllerne bekvemt lå i nærheden ved Grand Pont. Handelen på Seinen styrkedes generelt, og vandkøbmændenes laug, la Compagnie des marchands de l'eau, beholdt deres privilegier, nemlig kontrollen med varer, der skulle befordres ad vandvejen, især træ, salt, korn og vin. Med tiden fik de også rettigheder til at styre gadesalg og indgå aftaler om gældende mål og vægt. På højre Seinebred ved kirken Saint-Germain-l'Auxerrois boede de mere velhavende, og det var blandt dem kongen udnævnte (1184) sine nye borgerlige administratorer, de såkaldte *baillis*. Som et resultat af denne støtte til Paris' borgerskab og handel voksede indbyggertallet betragteligt¹³, og både kongen og borgerne fik gavn af den øgede velstand, især kongen. Hos Rigord kan vi læse¹⁴, at Philip August en dag i Paris, fuld af bekymringer over regeringsanliggender, fra sit vindue så ud over byen og Seinen (noget som han sædvanligvis fandt ro ved), men da hans blik faldt på de bunker af stinkende møg, der blev hvirvlet op, hver gang hestevogne kørte i gaderne, blev han oprørt og fandt, at noget måtte gøres. Han sammenkaldte straks nogle af borgerne i Paris og besluttede med dem, at alle veje i byen skulle brolægges. Dette skulle først og fremmest komme til at gælde Rue Saint-Martin, Rue Saint-Honoré, Rue Saint-Denis, Rue Saint-Jacques og Rue Saint-Antoine.¹⁵

11. Rigord, kap. 19; Baldwin, s. 97.

12. Rigord, kap. 20.

13. Nogle mener, at indbyggertallet omkring 1200 nåede op på 50.000, *Paris, ville rayonnante*, s. 8-9.

14. Rigord, kap. 37.

15. Se kort over Paris. fig. 3.

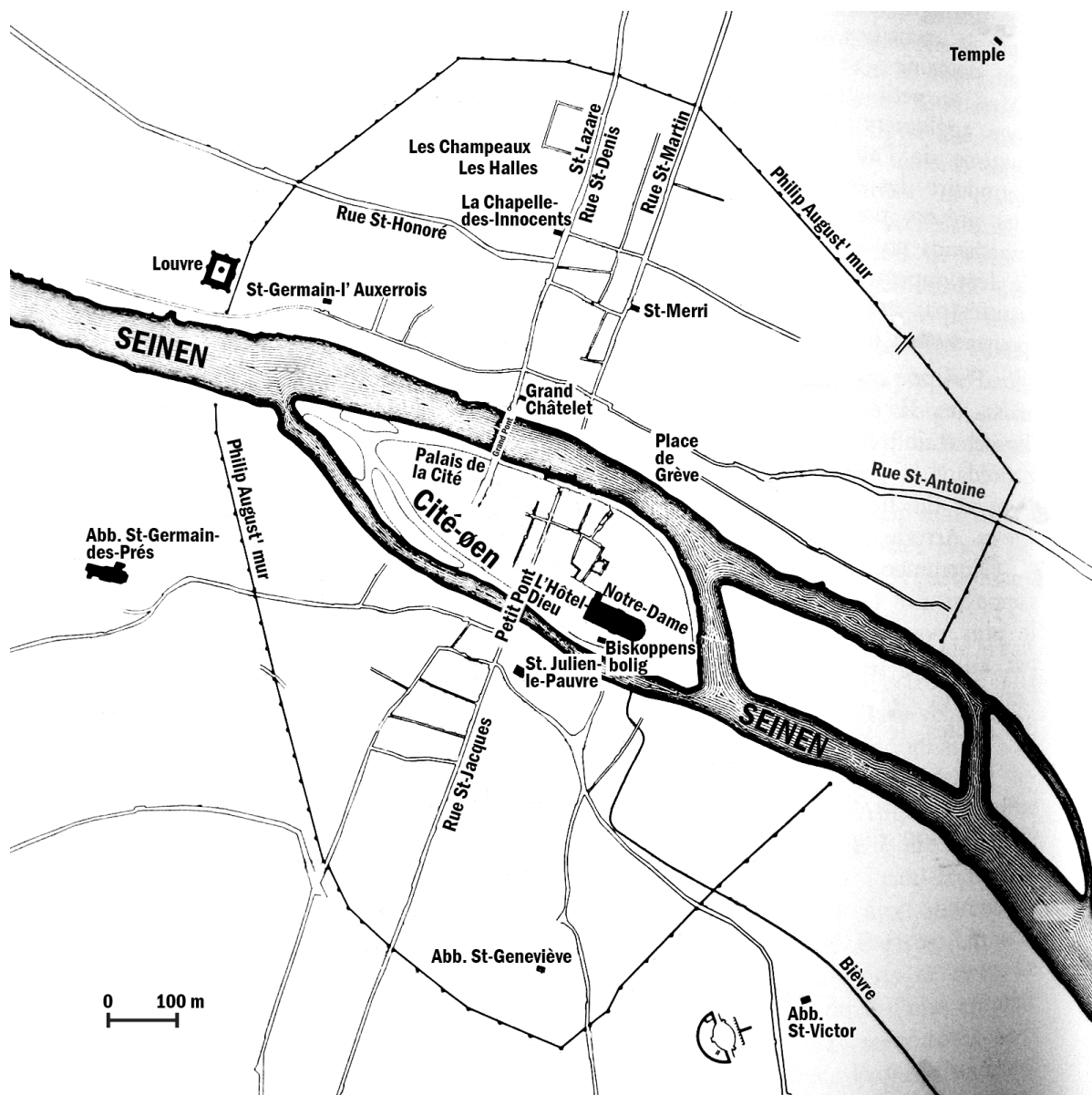

Fig. 3: Paris o. 1200. Kort er tegnet af Anne Mette Christensen.

Brolægningen blev hurtigt en realitet takket være borgernes aktive medvirken, men historien hos Rigord har også en pointe med hensyn til Byens navn. Paris hed fra gammel tid *Lutetia Parisiorum*, Parisernes Lutetia, og ordet *Lutetia* ledte tanken hen på det latinske *lutum*: snavs. Borgerne foretrak derfor navnet Paris, *Parisius*; det navn skulle nemlig rela-

tere sig til prins Paris, den trojanske prins, og således give byen en fornem og gammel oprindelse med en lang stamtavle. Øst for Paris lod Philip August en del af Vincenneskoven indhegne¹⁶ og satte jagtvildt ud: fasaner, hjorte og vilde geder, som han havde fået som gave af sin engelske vasal, kong Henrik 2. Plantagenêt af England, og som var indsamlet i Normandiet og Akvitanien.

Det var denne by i forandring, som Peder skulle leve og studere i. Da han åbenbart havde et svagt helbred, kunne man næppe slippe ham løs i byen på egen hånd, som det var tilfældet med broderen Anders Sunesen. De store benediktinerklostre i Paris og omegn, som Saint-Germain-des-Prés og Saint-Denis, havde ikke - eller havde ikke længere - eksterne skoler, så valget kom til at stå mellem Saint-Victor og Sainte-Geneviève, der begge var klostre befolket af regelbundne kanniker, der fulgte Augustins regel. Saint-Victor havde været førende i første halvdel af århundredet, men oplevede i den følgende tid en nedgangsperiode, især efter at Ervisius var blevet abbed i 1162. Han formåede ikke at bibeholde den høje intellektuelle standard, så efter at den sidste af de store victorinere, Rikard, døde i 1172, blev der næppe frembragt flere videnskabelige værker af betydning. Desuden formøblede han klostrets rigdomme og var kendt for sin uhæderlighed; bl. a. forsøgte han at tilrane sig en større sum penge som den danske ærkebiskop Eskil havde deponeret i klostret.¹⁷ Han endte med at blive afsat af pave Alexander 3. i 1172.

Den anden mulighed var Sainte-Geneviève, som sikkert blev valgt på foranledning af Absalon og især af Wilhelm af Æbelholt, der begge, som det fremgår af de bevarede breve, havde et meget hjerteligt forhold til Stefan af Tournai, der var blevet abbed for klostret i 1176. Sainte-Geneviève var en gammel ærværdig institution, der var grundlagt af kong Klodevig 1. i 511, og som havde modtaget sankt Genevièves jordiske rester. Efter en omskiftelig periode, hvor den bl. a. var udsat for normannernes plyndringer, blev den en kollegiatkirke med et kapitel af kanniker. Allerede fra det 11. århundrede nød den godt af kongernes bevågenhed og opnåede en række privilegier, bl. a. blev den uafhængig af

16. Rigord, kap. 21.

17. Bonnard, s. 239-241.

biskoppen og stod direkte under paven, og den fik ret til at udstede *licentia docendi* til de lærere, der holdt til på Montagne Sainte-Geneviève. I det 12. århundrede udmærkede kollegiatets kanniker sig ikke ligefrem ved deres dyder og eksemplariske levevis. I 1147 indtraf imidlertid en episode, der skulle få afgørende betydning for institutionens videre skæbne.¹⁸ I dette år var pave Eugenius 3. i Paris og benyttede lejligheden til, sammen med kong Ludvig 7., at besøge sankt Genevièves grav og til at afholde en messe i kirken. Efter messen kom pavens og kannikernes tjenere op at slås om et silkeklæde, der dækkede pavens bedeskammel, og under tumulterne fik kongen adskillige knubs. Både paven og kongen blev stærkt fortørnede over denne opførsel og besluttede dels at lade tjenernes boliger rive ned, dels at reformere kollegiatet. Denne reform blev betroet Suger, abbed i Saint-Denis. Det var først meningen at gøre kollegiatet til et benediktinerkloster, men man endte med et kompromis, der blev accepteret af kannikerne som et *pis-aller*, og som gik ud på at overføre tolv regelbundne kanniker og en abbed, Odo, fra Saint-Victor. Selvom de gamle kanniker fik lov til at beholde deres privilegier og deres præbender, var de dog, trods deres modvillige accept, stærkt utilfredse med de nye forhold og gjorde livet surt for abbeden, der snart abdicerede for at vende tilbage til Saint-Victor. Der var dog én, der uden tøven gav afkald på sin præbende, og som blev regelbunden kannik, nemlig Wilhelm, den senere abbed i Æbelholt, men han blev mobbet af sine tidligere medkanniker i den grad, at der senere kom en hel sag ud af det.¹⁹

Til Sainte-Geneviève var knyttet en intern skole (*auditorium*), der gav undervisning til de klerke, der var bestemt til at blive kanniker, og undtagelsesvis til andre unge, der var blevet accepteret som elever på anbefaling, som det var tilfældet med Peder. Skolen havde et godt ry og synes at have overtaget Saint-Victors rolle som et af de fornemmeste lærdomssæder i byen. De tolv victorinere, der var uddannede efter de gode traditioner i Saint-Victors blomstringstid, har uden tvivl bidraget til dette ry og gjorde det stadig på Peders tid i den udstrækning, de endnu var aktive eller i live. Vi kender intet til de øvrige lærere, der åbenbart ikke har gjort sig tilstrækkeligt bemærkede til, at deres navne er blevet overleverede til eftertiden. Den eneste undtagelse er den førnævnte abbed Stefan,

18. For denne og de følgende begivenheder, se Giard, s. 56-60.

19. Bonnard, s. 165-166.

der var en af tidens lærdeste mænd. Født i 1128, læste han først de antikke forfattere i domkirkeskolen i Orléans, der var et centrum for de klassiske studier, dernæst drog han til Bologna, hvor han i fem år studerede romerret og kanonisk ret. Fra denne periode har vi et langt ungdomsdigt af mytologisk tilsnit: I anledning af at Jupiter og Juno har fået en søn, skildrer han et langt optog, der er blevet hidkaldt for at hylde og begave den nyfødte. Først kommer guderne og halvguderne, dernæste Året, Årstiderne og de tolv Måneder, og kortegen slutter med Visdommen fulgt af Veltalenheden og af de syv *artes liberales*; under grammatikken opregnes og karakteriseres alle de antikke digtere, der var gængse i skoleundervisningen på dette tidspunkt. Efter sin hjemkomst fra Bologna blev Stefan i 1155 regelbunden kannik i viktorinerklostret Saint-Euverte i Orléans, hvorfra han dog de første år blev sendt på et længere studieophold i Chartres for at læse teologi. I 1165 blev han abbed for Saint-Euverte og beklædte denne post, indtil han i 1176 overtog ledelsen af Sainte-Geneviève i Paris, som han styrede med fast hånd, idet han formåede at bevare de privilegier, institutionen havde fra gammel tid.

Stefan er især kendt for sin kommentar til Gratians *Decretum*, *Summa decreti*, som han skrev i Saint-Euverte efter sin hjemkomst fra Bologna, og som høstede megen anerkendelse, men vi har også bevaret talrige prædikener og en omfattende brevsamling, der viser, at han stod i forbindelse med en stor del af tidens betydelige mænd, både i Frankrig og i udlandet. Som abbed fulgte han nøje undervisningen i klosterskolen og har sikkert også selv deltaget i den.

Vi ved ikke præcist, hvornår Peder kom til Paris, og hvor gammel han var. En *terminus a quo* er Stefans valg til abbed i Sainte-Geneviève i 1176, men det må formentlig være sket nogle år efter. Da Absalon efter Peders hjemkomst til Danmark synes at vente på, at han skal nå den kanoniske alder (30 år) for at blive biskop i Roskilde i 1191, sætter man almindeligvis hans fødselsår til 1161. Han kan således have være 18-19 år gammel ved sin ankomst og må i det mindste have fået en grunduddannelse i *artes liberales* ved en af domkirkeskolerne i Danmark, vel især i grammatik og retorik; men det synes, at han har kompletteret den i Paris ved læsning af klassiske forfattere. I hvert fald skriver Stefan om

Peder i et brev til Absalon:²⁰ *Qui sic litterarum studiis intendit ut a virtutis semitis non recedat; litterae* kan naturligvis være *Litterae Sacrae* og gå på den Hellige Skrift, men i så fald skulle det næppe være nødvendigt at insistere på, at hans dyd ikke har taget skade derved.²¹ Senere er han gået over til studiet af teologien og af prædikekunsten, som man lagde stor vægt på. Han har måske også været inde på den kanoniske ret, hvor han kunne nyde godt af Stefans ekspertise.

I en række breve fra Stefan til Absalon kan man følge Peders studieforløb. Først blev han indkvarteret i klostrets hospits, hvor han førte et eksemplarisk levned (*honestus in hospicio*), derefter blev han klerk på lige fod med klostrets andre klerke (*factus est nobiscum clericus, ut clericis conformetur*),²² og også regelbunden kannik, som det fremgår af bemærkningen *qui nobiscum regularia professus obedienter suscepit et doctrinam in studiis et in moribus disciplinam*²³ og af omtalen af ham i klostrets dødebog: *canonici nostri professi* (se nedenfor). Han gik flittigt i gang med sine studier (*in scolis assiduus*), hvor han med iver læste den hellige skrift (*sacre pagine studens*). Han var en mønsterelev, der til sin abbeds store tilfredshed opfyldte ordenens krav til livet i et kloster med flid, tålmodighed, lydighed og bøn. Peder sled også med det hårde arbejde i haven og på marken (*ortos et agros*) og i en sådan grad, at han helbredsmæssigt skrantede. Da hans familie i Danmark ifølge et svarbrev til Absalon blev bekymret for hans fortsatte ophold, blev han fritaget for nogle arbejdsopgaver, så han kunne få mere tid til læsning (*lectio*).

I det samme brev havde familien forsigtigt foreslået, at han også kunne søge de sekulære skoler, der lå på Bjerget eller ved domkirken på Cité-øen i Paris. Det var ellers her fornyelsen af bibelforskningen især foregik med fremragende lærere som Alanus de Insulis († 1202), Simon af Tournai († ca 1203) og Stefan Langton († 1228). Det var også her, hvor det vrimlede med udenlandske studerende, han kunne have knyttet nyttige kontakter til, f. eks. Lothar af Segni, den senere pave Innocent 3., der netop studerede i Paris på denne tid. Han gik også glip af undervisningen i domkirkeskolen, hvor Petrus Cantor (†

20. *Diplomatarium Danicum* (herefter forkortet *DD*), III, 1, nr. 128.

21. Denne tolkning af passagen er først foreslået af Delhay, *L'organisation scolaire*, s. 34, n. 40.

22. *DD* III, 1, nr. 130.

23. *DD* III, 1, nr. 131.

1197) tiltrak talrige studerende, og hvor Praepositinus fra Cremona († 1210) og Peter af Poitiers († 1205) formodentlig også har undervist på denne tid.

Abbed Stefan frarådede imidlertid på det bestemteste, at Peder skulle søge disse skoler, da det stred mod ordenens regler og sædvane og ville være et dårligt eksempel for de andre brødre. Peder ville i så fald komme til at bruge sin energi på larmende og vidtløftige diskussioner hos dem, som Stefan i sit brev kalder ordsælgerne (*venditores verborum*),²⁴ hvoraf dem på Bjerget trods alt må have fået deres *licentia docendi* fra ham. Stefan var en overbevist tilhænger af de traditionelle metoder og i et brev skrevet, da han var blevet biskop i Tournai til pave Celestin 3. eller til pave Innocens 3. beklager han i stærke vendinger studiernes forfald og bønfaller paven om at gribe ind.²⁵ I teologien lægger lærerne mere vægt på deres ry end på den rette lære; de udarbejder i massevis *summulae* og *commentaria firmantia*, bestemt til at smigre de studerendes ører og til at føre dem bag lyset, som om Kirkefædrenes skrifter ikke rakte til at give den fulde forståelse af Biblen. Selv de største spørgsmål som Treenigheden diskuteres og dissekeres på gader og stræder, så der er ligeså mange vildfarelser som lærde, lige så mange lejligheder til at miste den sande tro som der er høresale, og ligeså mange gudsbespottelser som der er offentlige pladser: *ut tot iam sint errores quot doctores, tot scandala quot auditoria, tot blasphemie quot platee*. Det stod ikke bedre til med undervisningen i *artes liberales*, hvor langhårede unge, der endnu ikke havde fået skæg, skamløst giver sig ud for *magistri* og lader hånt om de gamle prøvede lærebøger for at skrive deres egne *summulae*, der mere bærer præg af deres eget savl end af filosofernes salt. Stefans råd var derfor, at Peder rejste til en anden by end Paris, hvis han absolut skulle søge andre skoler, eller tilbage til Danmark, hvor han så kunne blive knyttet til abbed Wilhelms kloster St. Thomas af Paraclitus (Æbelholt), der fulgte Augustins regel, eller få en videre uddannelse ved den danske konges hof. Brevet bærer præg af, at anliggendet er vigtigt, Stefans sædvanlige retoriske udsmykninger er reduceret, og tonen er alvorlig og insisterende. I det følgende brev, hvor aftalen var på plads, nemlig at Peder skulle rejse hjem, ændrede stilen sig. Her gør abbed Stefan status: først omtales Peders kvaliteter i elegante vendinger, hvor han bl. andet karakteriseres som

24. DD III,1, nr.131.

25. *Lettres d'Etienne de Tournai*, nr. 274, s. 344-346.

inter scolares subtilis, inter claustrales humilis, ibi verecundus, hic vere mundus, ubique avide laudabilis, og brevet munder ud i en formel frigivelse fra hans forpligtelser over for ordenen (*plenam ei absolutionem indulgemus*).²⁶

Vi ved ikke præcist, hvornår Peder forlod Paris, men i to breve, der med stor sandsynlighed kan dateres til 1188, skriver Stefan dels til Peder, da han opholdt sig i Danmark, dels til Absalon for at takke for Peders forfremmelse.²⁷ Det må således være sket et stykke tid forinden.

I et andet brev, der formodentlig er noget tidligere, skriver abbed Stefan til Peder i Danmark for at få at vide, hvordan hans videre karriere formede sig, og om han eventuelt ville vende tilbage til Paris.²⁸ Forholdet mellem dem vedblev at være hjerteligt og personligt.²⁹ Peder blev først kannik ved domkirken i Lund, og i 1191 efterfulgte han Absalon som biskop i Roskilde. Et par år senere i 1193 blev Peder Sunesen i denne egenskab sendt til Frankrig i forbindelse med Philip Augusts bryllup med Ingeborg, der var søster til den danske konge Knud 6. Det var naturligt, at Peder med sine gode forbindelser til Frankrig ledsagede den unge vordende dronning på atten år. Rejsen gik sandsynligvis over land og varede en lille måneds tid, og bryllup og kroning fandt sted i Amiens d. 14. august 1193. Om Peder ved den lejlighed også besøgte sit kloster i Paris, vides ikke. Kongen afviste dagen efter brylluppet dronningen,³⁰ og senere (5. nov.) forlangte han skilsmisse med den begrundelse, at slægtskabet var for nært; følget blev sendt tilbage igen. På vej hjem kunne Peter have besøgt sin abbed Stefan, der i 1192 var blevet biskop i Tournai, og fået et indtryk af det igangværende byggeri af domkirken i røde teglsten og de planlagte tårne i den nye gotiske stil.³¹ Den viden kunne han i Danmark senere få nytte af ved færdiggørelsen af Roskildes domkirke.³²

26. DD III,1, nr.132.

27. DD III, 1, nr. 153 og 154, se også s. 246.

28. DD III,1, nr.133.

29. DD III,1,nr.153

30. Rigord, kap. 92, mente at det var djævelen der stod bag. *Sed mirum! .. instigante diabolo*.

31. Domkirken stod færdig i 1250.

Fig. 4: Det længst bevarede stykke af Philip August' mur med to tårne ved rue Charlemagne og rue des Jardins-Saint-Paul. I dag afgrænser den en boldbane mod vest. (eget foto)

I Paris fortsatte Philip August sine byggerier, og mens byen mod øst og nord var omgivet af floderne Oise og Marne, der delvis gav beskyttelse, var det nødvendigt med større forholdsregler mod vest for at forhindre invasion af de engelske normannere; de skulle senere som et modtræk bygge borgen Château Gaillard (færdigbygget 1196) ikke længere end 100 km væk fra Paris. Kongen fik den ide at lade en massiv mur opføre rundt om hele Paris, men kort efter beslutningen om at befæste Paris måtte han imidlertid drage af sted

32. Se diskussionen i *Absalon*, s. 111.

på korstog til det hellige land sammen med den tyske kejser Frederik Barbarossa og Englands og Aqvitaniens Richard Løvehjerte. De tre mødtes i benediktinerklostret i Vezelay, hvis kirke ejede et relikvie der stammede fra den hellige Maria-Magdalena.

Fig. 5: Et stykke af Philip August' mur ved Rue Clovis, tæt ved det tidligere Sainte Geneviève-kloster. (eget foto)

I kongens forholdsvis korte fravær - Philip August afbrød sit korstog på grund af uoverensstemmelser og sygdom og var hjemme igen knap to år efter - kom murbyggeriet omkring Paris i gang³³, og det blev et gigantisk forhavende. Det skulle blive til en 5,1 km. lang mur rundt om Paris, 2,60 m. bred, 6-8 m. høj, med 77 tårne og mange porte, begyndende mod vest fra Seinens højre bred og fortsættende videre nordpå. Uden for muren vestpå ved Seinen anlagtes den fæstning, der fik navnet Louvre. Murbyggeriet tog mange år, og da muren stod færdig, var Paris blevet en stærkt befæstet by, der mod syd kom til at inkludere Sainte-Geneviève klostret på Bjerget³⁴ og dets opland, marker og udyrkede landområder, der kunne tilgodese en kommende befolkning. To klostre lå udenfor, nemlig Saint-Germain-des-Prés og Saint-Victor, der var delvis selvforsynende med adgang til vand fra Bièvrefloden. Inden sin afrejse på korstog i 1190 havde kongen udfærdiget sit testamente, hvori han udpegede et råd, der skulle tage sig af byens administration, så længe han var fraværende. Biskoppen deltog heri og seks højtstående borgere fra Paris, endnu et skridt mod at give borgerstanden indflydelse i Paris. Kongens skatte, *le trésor*, anbragtes i sikkerhed i tempelriddernes borg, le Temple, der lå lige nordøst for Paris.³⁵ Paris var fra nu af den centrale by for kongemagten.³⁶

33. Se fig. 4. Et stykke af Philip August's mur ved Rue Charlemagne.

34. Se fig. 5. Muren ved Rue Clovis.

35. De kongelige dokumenter blev efter 1194 anbragt i Palais de la Cité.

36. Se fig. 6.

Fig. 6: Philip August' segl. Kongen (med krone) sidder på en *sella* udsmykket med løver og holder en lilje i højre hånd og et scepter med lilje i venstre. 1209. Indskrift: *Francorum Rex Philippus Di Gra(tia)*, diam.75 cm. Archives Nationales, Paris.

På Cité-øen begyndtes genopførelsen af bispens bolig og af Hôtel-Dieu, der var bestemt til fattige og syge pilgrimme. Det fortælles, at en rig engelsk pilgrim på sin vej hjem fra Jerusalem havde købt en hel sal i det gamle Hôtel-Dieu til atten fattige studenter

for at afhjælpe bolignøden.³⁷ Trængselen af studenter på Cité-øen var stadig stor, og der fandt fra tid til anden optøjer sted, hvor de studerende forsvarede deres juridiske rettigheder som klerke. Et egentligt universitet i Paris med fakulteter og statutter var ved at blive til.³⁸ Alt arbejde i byen sattes for en tid i stå, da Seinen i 1197 gik over sine bredder, og selv kongen måtte flytte fra Cité-øen og midlertidigt installere sig i klostret Sainte-Geneviève. Hans ægteskabelige problemer fortsatte og havde alvorlige konsekvenser for Paris, da kongen og hans land blev lyst i band af paven, og alle kirkelige handlinger i Paris suspenderet i ni måneder. Det blev først langt senere, at Philip August anerkendte den danske dronning Ingeborg som sin rette hustru, men han afviste nogensinde at leve sammen med hende. Fra de første år hun måtte leve isoleret og gemt væk i et kloster, findes et brev, hvor Stefan, nu biskop af Tournai, appellerer til ærkebispem i Reims om hjælp til at mildne tilværelsen for hende.

I Danmark kan vi følge Peder Sunesens videre liv. Han efterfulgte sin bror Anders som kongens kansler efter at have deltaget aktivt i flere felttog i Nordtyskland. Derunder blev han ved en lejlighed taget til fange af den tyske Otto af Brandenburg og tilbragte flere måneder i fængsel, men det lykkedes ham med stor snedighed at bestikke fangevogteren og slippe fri.³⁹ Som biskop forvaltede Peder Sunesen sit embede med omhu og støttede de sjællandske klostre, Sorø og Æbelholt, og han grundlagde et nonnekloster på Rügen og et kollegiatkapitel i København, der senere skulle blive Vor Frue Kirke.⁴⁰ Med Sainte-Geneviève klostret i Paris vedligeholdte han forbindelsen og sendte gaver. Dets kanniker glemte aldrig deres broder og fulgte med i hans videre karriere, og da Peder Sunesen døde i 1214, blev der hvert år på hans dødsdag i klostret læst bønner for ham. I klostrets dødebog står skrevet:

37. 1171; Boussard, s. 334.

38. Paris' universitet, *Universitas magistrorum et scholarium Parisiensis* oprettes i 1215.

39. *Arnoldi Chronica slavorum*, VI,9, og *DBL*, s.v.

40. *DBL*, *loc. cit.*

28.october V kal.
Anniv. pie memorie Petri.
Rokuildensis episcopi, cancellarii regis Dacie.
canonici nostri professi.⁴¹

gudrun.haastrup@post.tele.dk

bmo@hum.ku.dk

41. "28. oktober. / Årsdag for fromt minde om Peter, / biskop i Roskilde, den danske konges kansler, / regelbunden kannik hos os". *Obituaires de la province de Sens*, s. 513.

Bibliografi

- L'abbaye parisienne de Saint-Victor au Moyen Age*, communications présentées et réunies par J. Longère. Paris, 1991 (Bibliotheca Victorina, 1).
- Absalon, fædrelandets fader*, red. af Frank Birkebæk m.fl. Roskilde, 1996.
- Arnoldi Chronica Slavorum*, ed. I. M. Lappenberg. Hannover, 1868 (MGH. Scriptores rerum germanicarum in usum scholarum).
- Baldwin, John W., *Paris 1200*. Paris, 2006.
- Bonnard, Fourier, *Histoire de l'abbaye royale et de l'ordre des chanoines réguliers de St-Victor de Paris. Première période (1113-1500)*. Paris, 1904.
- Boussard, Jacques, *Nouvelle Histoire de Paris. De 886 à la mort de Philippe Auguste*. Paris 1976.
- Dansk Biografisk Leksikon (DBL)*, s.v. Peder Sunesen.
- Delhay, Ph., *L'organisation scolaire au xiiiè siècle*, i *Traditio*, 5 (1947), s. 1-58.
- Diplomatarium Danicum (DD)* 1. række, bd. III,1. og 2. del. *Diplomer 1170-1199*. København, 1976.
- Fierro, Alfred, *Histoire et dictionnaire de Paris*. Paris, 1996.
- Flori, Jean, *Philippe Auguste. La naissance de l'État monarchique (1165-1223)*. Paris. 2002.
- Flori, Jean, *Philippe Auguste*. Paris, 2007.
- Gabriel, A. L., *Les écoles de la cathédrale de Notre-Dame et le commencement de l'Université de Paris*, i *Huitième centenaire de Notre-Dame de Paris (Congrès des 30 mai-3 juin 1964). Recueil de travaux sur l'histoire de la cathédrale et de l'église de Paris*. Paris, 1967, s. 141-166.
- Giard, R., *Etude sur l'histoire de l'abbaye de Sainte-Geneviève de Paris jusqu'à la fin du xiiiè siècle*, in *Mémoires de la Société de l'histoire de Paris et de l'Île-de-France*, 35 (1903), s. 41-130.
- Kræmmer, Michael, *Den hvide klan*. København, 1999.

- Lettres d'Etienne de Tournai*, nouvelle édition par Jules Desilve. Valenciennes & Paris, 1893.
- Levende ord og lysende billede. Den middelalderlige bogkultur i Danmark: Essays*, red. af Erik Petersen. København, 1999.
- Liber epistularum Guidonis de Basochis*, ed. Herbert Adolfsson. Stockholm, 1969 (Acta Universitatis Stockholmiensis. Studia Latina Stockholmiensia, 18).
- Lombard-Jourdan, Anne, *Aux origines de Paris*. Paris, 1985.
- Obituaires de la province de Sens*, bd. I, 1-2. *Diocèses de Sens et de Paris*, publ. par Auguste Molinier. Paris, 1902 (Recueil des historiens de la France. Obituaires).
- Œuvres de Rigord et de Guillaume le Breton*, publ. par H.-F. Laborde, bd. I-II. Paris, 1882-1885.
- Paré, G., A. Brunet & P. Tremblay, *La Renaissance du xiiie siècle: les écoles et l'enseignement*. Paris, 1933 (Publications de l'Institut d'études médiévales d'Ottawa, 3).
- Paris ville rayonnante*, publ. par Meredith Cohen & Xavier Dectot. Paris, 2010 (i forbindelse med en udstilling på Musée de Cluny).
- La Règle de Saint Augustin*, traduite et commentée par A. Sage. Paris, 1969.
- Rigord, *Histoire de Philippe Auguste*, édition, traduction et notes sous la direction d'Elizabeth Carpentier, Georges Pon et Yves Chauvin. Paris, 2006 (Sources d'histoire médiévale, 33).
- Sivéry, Gérard, *Philippe Auguste*. Paris, 1993.